

IL-KORRISPONDENZA BEJN ASPETTI FORMALI U SENS FL-EWWEL STROFA TA' *PELLEGRIN DISTRATT*

Meta wieħed jagħraf aspetti stilistici ta' poezijsa, ikun jonqsu pass iehor: irid johrog b'mudell ta' korrispondenza bejn stil u tifsir. B'dal-mod japprezzza l-effett poetiku shih.

Iżda dil-korrispondenza tista' tkun oriġinali daqskeemm tista' tkun klassika. Minhabba li l-koeżiżtenza tal-ħsieb u ta' l-istil tista' sseħħ f'mudelli li huma kompletament ġodda, gieli f'mudelli ta' inkongruwenza bħalma jiġri fil-parodija, il-poeta għandu f'idjej għażla kif u sa fejn jibni dil-korrispondenza. L-eżempju magħżul, l-ewwel strofa tal-poezijsa *Pellegrin distratt* ta' Oliver Friggieri, iservi biex jiġu analizzati aspetti ta' l-effett reciproku bejn forma u kontenut, kif ukoll biex jingħarfu xi diffikultajiet li l-kritiku jiltaqa' magħhom meta jimxi fuq il-principju li l-istil jirrifletti l-ħsieb.

L-ewwel diffikultà tista' tissemma mingħajr referenza għat-test, jew qabel din ir-referenza, biex il-qarrej jagħraf problematika ewlenija ta' dan is-suggett: kif tista' tgħid li stil partikulari jirrifletti ħsieb aktar minn stili oħrajn? Parti mit-tweġiba tinstab fin-natura umana. B'mod naturali l-bniedem jibki quddiem traġedja u jidhak fis-suċċessi tieghu. Iżda hawn digħi għandna l-possibbiltà ta' taħlita ghax l-individwu jista' jidhak bit-tragedja ta' haddiehor, jew jista' jippreżentaha fi stil komiku. L-ironija, bħala eżempju iehor, hafna drabi tinholoq b'inkongruwenza bejn ton u kliem.

Minn eżempji bikrija bħal dawn hu evidenti li meta jingħad li l-forma tirrifletti l-ħsieb, il-kumment jinkludi fiż-varjetà shiha ta' mudelli ta' riflessjoni. Barra minn hekk, fil-letteratura ta' dan is-seklu l-mod kif stil jirrifletti l-ħsieb sar aktar vag, ambigwu u indirett. L-eżempju magħruf għal dan hu l-każ ta' George Orwell meta ġie biex jippubblika *Animal Farm* u qalulu li l-istejjer dwar l-animali ma jinxux. Eżempji minn oqsma oħra ta' l-arti (iżda li xorta jixħdu l-astrazzjoni tal-forma f'dan is-seklu) isemmihom Cyril Barrett fil-konferenza *Are Bad Works of Art "Works of Art"?*¹ Barrett jirakkonta: "Brancusi's *Bird in Flight* was refused entry into the United States as a work of art on the grounds that it bore no resemblance to a bird. 'What hunter', one official asked, 'would want to shoot a bird like that?' An expert had to be called in to assure the officials that, despite appearances, it was indeed a work of art. It is said that William Scott managed to get his semi-abstract pictures admitted into Ireland duty-free on the grounds that they were unfinished works of art—hardly even begun, as the customs man remarked."²

Forsi wieħed ma għandux jipprettendi li għal kull ħsieb hemm arranggament ta' ritmu, ta' figur ta' tahdit, u ta' aspetti oħra stilistici, li hu lest u li hu l-ahjar forma. Din il-viżjoni sempliċi tista' tigi mmodifikata; l-istil mhux applikazzjoni ta' teknika

1. Il-konferenza tinstab f'Cyril Barrett et.al., *Royal Institute of Philosophy Lectures—Philosophy and the Arts*, London, The Macmillan Press, 1973, Vol. 6, pp. 183–193.

2. Ibid., p. 186.

lestā li ngiebet minn dizzjunarju tal-poetika, jew li l-poeta sab mit-tradizzjoni. Hu reazzjoni formal u kreattiva ghall-hsieb jew għaċ-ċirkustanza, u għalhekk jippermetti l-originalità tal-poeta fuq natura umana bażika. Wara kollox poeta jvarja mill-bniedem komuni għax jorqom u jelabora l-korrispondenza komuni bejn stil u kontenut. Iżda mill-banda l-ohra, irid ikun hemm xi aspetti komuni u bażiċi, remoti kemm huma, bejn forma u kontenut.

Il-poeta jrid jitbiegħed mill-komuni, iżda fl-istess waqt irid iżomm xi bażi ta' xebħi stilistiku-kontenutistiku li ġej min-natura umana, u li lill-qarrej jgharrfu li l-istil quddiemu hu validu u rilevanti għat-tifsira. Hawn qeqħdin nevitaw konklużjonijiet assoluti bħall-idea li l-forma hi l-kontenut, jew l-idea li l-forma hi kompletament arbitrarja; jew għallinqas qeqħdin nelaboraw dawn il-konklużjonijiet opposti biex naraw fejn imissu ma' xulxin.

Din hi l-ewwel strofa ta' *Pellegrin distratt*:

Hemm ward li ma jiftahx, hemm frott li jinxef
sighħat qabel jinqata', hemm qamħ li jaqa'
lejlet il-ħsad, hemm lejl qiegħed jistenna
żerniq ta' xemx li niżżeq qabel telghet.
Int xemħha li ma xgheltx, int poežija
miktuba għalxejn, int kelma f'dizzjunarju
ta' lingwa mhux magħrufa, katakombi
li fik ma jirfes hadd, int knisja vojta,
għasfur bla kant, munita falza – int ibni.

L-endekasillabu hu l-vers stabbilit tat-ton serju. Il-qbil ovvju bejnu u bejn is-sens traġiku jista' jaljena lill-qarrej minn aspetti oħra stiliistiċi li jimmodifikaw dan l-effett. Wieħed minn dawn l-aspetti hu d-dħul f'xulxin tar-ritmu tal-vers u r-ritmu mahluq bil-perijodu jew biċ-ċesura.³ Il-qarrej jingħata l-impressjoni, permezz ta' l-endekasillabu, li se jkollu qies regulari, iżda f'dan il-qies stess paws iħrajn, permezz tal-waqfiet immarkati bil-koma, jissuġġerixxu l-irregulari fir-regulari. Il-pawsa wara l-vers tal-ħdax hija ppredikta minn paws li jifirdu l-ewwel perijodu f'erba' taqsimiet li għandhom is-sens u l-forma kompluti tas-sentenza:

Hemm ward li ma jiftahx,| hemm frott li jinxef,||
sighħat qabel jinqata',| hemm qamħ li jaqa'||
lejlet il-ħsad,| hemm lejl qiegħed jistenna||
żerniq ta' xemx li niżżeq qabel telghet.||

Minhabba li s-sens hu komplut mal-koma, il-punteggjatura tispikka u huwa diffiċċi li l-qarrej ma jeqafx wara l-kliem “(ma) jiftahx”, “jinqata””, u “ħsad”. Issa wieħed jirrealizza wkoll li s-sens ta' dawn it-termini hu assocjat ma' telfa billi jelabora l-istess kuntest veġetal. Parżjalment, hija r-ripetizzjoni ta' l-istess mudell sintattiku li jibda bl-avverbju b'funzjoni verbali (i.e. ‘Hemm’), ikompli b'nom u

3. Għal dettal shiħ fuq kif dawn ir-ritmi jidħlu f'xulxin permezz taċ-ċesura ara J.F. Genung, *The Working Principles of Rhetoric*, Boston, Ginn and Company, 1900, pp. 202–204.

bi pronom, u jispicċa fin-negattiv jew f'tifsira ta' falliment, li tassigura l-istess tniem qabel kull pawsa. Is-sens innifsu ta' kull qies sintattiku hu ta' element sabih jew bñin ("ward", "frott" u "qamħ") li fit qabel jigi rrealizzat (__, "sighat qabel", "lejlet") jispicċa. Ir-raba' qies sintattiku ("hemm lejl qieghed jistenna/żerniq ta' xemx li niżlet qabel telgħet") hu aktar elaborat iżda għandu l-istess žvilupp ta' sens. Fl-ewwel qies sintattiku t-terminu li jiġi jissuġġerixxi l-imminenza tar-realizzazzjoni hu nieħes, iżda s-sens generali ta' ward li ma jiftahx xorta jissuġġerixxi viċinanza bejn l-element magħżul u l-maturità tiegħu (i.e. il-ftuħ tal-ward).

Is-sens f'qies sintattiku wieħed u komplut hu rripetut erba' darbiet. Il-proċess jirriżulta f'enfasi fuq l-esperjenza ta' hwejjieg sbieħ u požittivi li fl-ahħar fit, qabel isehhu, jintemmu. Il-versi fl-endekasillabu jgiegħlu lill-qarrej jistenna t-tniem regulari fl-ahħar tal-vers, iżda qabel dil-maturità metrika, jiffrustraw il-qies b'waqfiet ippronunzjati permezz ta' sens komplut. L-assocjazzjoni li qed tiġi ppreżentata mhix faċli. L-ewwelnett wieħed jirrealizza li ma hemmx biss stil li qieghed jappoġġja s-sens, għax is-sens innifsu qiegħed jiddetermina l-qawwa tal-pawsi f'nofs il-versi. Hu faċli tgħid li fil-poeżija s-sens ta' element li jispicċa f'salt, u qabel jigi rrealizzat, hu rifless fi stil li jwaqqaf lill-qarrej qabel it-tniem, jew ir-ritmu, tal-vers. Hu aktar diffiċli biex tiċċara kif l-istil innifsu hu ppronunzjat bis-sens komplut u bir-ripetizzjoni tas-sens li jirrifletti. Mistoqsija interessanti hi din: huwa l-istil li jgħin lis-sens f'dan l-eżempju, jew is-sens li jgħin (jippronunzja aktar) lill-istil? Mistoqsija aktar ribellu ġħad-did.

It-tieni mistoqsija ġġegħilna niffukaw fuq il-kelma "tirrifletti". Fiha nnifisha l-kelma ma tagħtix prerrogattiva lil sens jew lil stil. Iżda forsi minħabba li ahna nqis u li r-riflessjoni hija inqas awtentika minn dak li hu rifless, nippreferu nagħżlu l-istil bhala r-riflessjoni, u s-sens bhala l-element rifless. Din id-distinzjoni tpoġġi s-sens u l-istil f'sekwenza: l-istil isegwi s-sens. Iżda d-distinzjoni hi mīchħuda fl-eżempju ta' fuq li jisfuma f-xulxin l-effetti ta' stil u ta' sens b'mod li l-appoġġ tagħhom hu reciproku. Fil-poeżija, is-sens komplut tal-klawsoli jgħin lill-pawsi daqskemm iċ-ċesura tqawwi s-sens ta' xi haġa mitmuma qabel il-waqt. Waqt li fil-prattiha ahna nagħtu preċedenza lis-sens, minħabba c-ċarezza li titlob id-dinja effiċjenti ta' kuljum, il-poeżija ta' Friggieri mhix tippreġudika favur sens jew stil. Forsi t-terminu "tirrifletti" fih il-problemi tiegħu għax hu terminu li ġej mid-dinja xjentifika tal-kritiku, u digħi għandu preferenza għas-sens minħabba l-użu tiegħu f'dinja li titlob ċarezza daqs tifsira. Il-poeżija, kif jaf kulhadd, kapaċi tissagrifika c-ċarezza biex tqawwi t-tifsira. B'rizzultat, is-sens fil-poeżija jista' jintuża biex iqawwi l-istil.

Wieħed għandu mnejn jasal jgħid li s-sens tirrifletti l-istil għax aspett stilistiku bħar-ritmu hu aktar primitiv mis-sens ċar. Dan l-argument jista' jigi elaborat hekk: il-bniedem iġarrab, fi traġedja, forza espressiva li trid, b'xi mod, tirrappreżenta t-traġiku. U l-aktar forom immedjati, iżda mhux ċari, huma l-ghajta jew it-twerziqa, li fil-volum jippruvaw jidwu l-gravità tas-sitwazzjoni jew taċ-ċirkustanza. Hwejjieg

bħall-volum u t-tul ta' l-ghajta ġew qabel is-sens ċar ghax jikkostitwixxu l-ghajta insensibbli. Is-sens ċar, fil-fatt, jiġi wara meta l-individwu jirrakkonta l-avveniment tragiku. Iċ-ċarezza, f'dal każ, telabora espressjoni li hija aktar stilistika milli sensibbli għax hi aktar primittiva.

Iżda fil-każ tal-poezija ta' Friggieri ma għandniex ritmu, jew element primittiv, segwit bis-sens. Għandna, minflok, id-dħul f'xulxin, u l-interdipendenza, ta' ritmu u ta' sens. Fuq kollo, jifdal il-problema bażika dwar xi jfissru termini bhal "tirrifletti", "tirrappreżenta" u "tghin", li spiss jintużaw biex jindikaw il-korrispondenza bejn forma u sens. Fuq liema bażi naslu nikkonkludu li stil partikulari u sens partikulari għandhom riflessjoni bejniethom, jew jgħinu lil xulxin? Digà għidna li biex nghidu hekk irid ikun hemm xi bażi ta' xebħ bejn stil u sens, iżda dan ix-xebħ kif inhu kkonfermat u liema forma jieħu? Dan jista' jiġi ttrattat permezz ta' analiżi tat-tieni parti ta' l-ewwel strofa:

Int xemgħa li ma xgħeltx, | int poežija||
 miktuba għalxejn, | int kelma f'dizzjunarju||
 ta' lingwa mhux magħrufa, | katakombi||
 li fik ma jirfes hadd, | int knisja vojta,||
 għasfur bla kant, | munita falza — | int ibni.||

F'dal-każ ir-ripetizzjoni tas-sens ta' element inutli u l-paws f'nofs il-vers u fit-tmiem tiegħu, huma mill-ġdid kolligazzjoni ta' sens u stil. Waqt li l-pawsa f'nofs il-vers timmarka sens komplut, u hija enfasizzata permezz tiegħu, il-qarrej hu konxju tal-pawsa fi tmiem il-vers regulari. Is-sens komplut f'parti mill-vers iwaqqaf il-qari, iżda l-pawsa wara l-vers regulari twaqqaf is-sens ta' qies sintattiku ieħor:

Vers li johloq pawsa
f'nofs sens komplut

Vers li johloq pawsa
f'nofs sens komplut

Int xemgħa li ma xgħeltx,

int poežija

miktuba għalxejn, ...

Sens li johloq pawsa fil-vers

Sens li johloq pawsa fil-vers

Minn din id-dijagramma wieħed jirrealizza li Friggieri qiegħed juža żewġ qisien ritmiċi li jidħlu f'xulxin b'mod li kull wieħed minnhom jaqsam l-ieħor min-nofs. Waqt li l-qarrej jifhem, b'ripetizzjoni, is-sens ta' element inutli, il-poezija nnifisha toffri qari li jħassar sens u ritmu regulari billi jidha halhom f'xulxin b'intervalli differenti. L-effetti huma ta' sens li jwaqqaf ir-ritmu tal-vers shiħ, u ta' ritmu li jwaqqaf is-sens ta' qies sintattiku. Fi kliem aktar tekniku: is-sens johloq česura fil-qies tal-vers, il-vers johloq pawsa f'sens li bl-enjambment irid ikompli.

F'dan kollu fejn hi r-riflessjoni bejn sens u stil? Biex noqorbu lejn tweġiba, aktar milli nagħtu waħda, jeħtieg nirridu kemm is-sens kif ukoll l-istil għal element aktar bażiku: iċ-ċirkustanza. Minkejja r-radikalizmu tat-teorija post-strutturalista,

ħassieba bħal Jacques Derrida u Jacques Lacan ikkonsolidaw idea li żgur kienet teżisti qabilhom.⁴ Din hija l-idea li aħna nirreagixxu ghall-verità (jew għal sitwazzjoni li ninsabu fiha) aktar milli nippresentawha.⁵ B'mod ġenerali jista' jingħad li d-diferiment tas-sens fid-dikostruzzjoni u l-posponiment tal-veru fit-teorija ta' Lacan huma perspettivi godda fuq fatt indiskutibbli: il-fatt li l-bniedem, bħala reazzjoni għal “ezistenza (li) tiġi qabel l-essenza”, hu espressjoni immedjata li tirreferi għal realta' l-hin mill-kliem.⁶ Il-bniedem hu reazzjoni espressiva li parti minnha hi sens inkomplet, waqt li partijiet oħra jnakk jikkumpanjawn. Dawn il-partijiet huma aspetti stilistici. Ejja nqis u aspett bħar-ritmu jista' jkun aktar immedjat mis-sens minħabba li jakkumpanja l-espressjoni b'mod shiħ, qabel ma l-argument (tas-sintassi, tal-paragrafu jew tat-test) hu bilfors komplut. F'każi jiet bħal dawn, ir-ritmu xorta wahda jinholoq miċ-ċirkustanza li aktar tard is-sens jirrappreżenta b'mod logiku, iżda mhux konkluživ. Anki jekk is-sens hu ppreżentat bħala konkluživ, ir-ritmu jista' jkun aspett (tar-reazzjoni għaċ-ċirkustanza) li hu komplut qabel is-sens.

Fil-każ ta' l-eżempju minn Friggieri, ejja nimmaġinaw bniedem li jrid jirreagixxi għaċ-ċirkustanza paradossal ta' tifel “li miet qabel twieled” b'dawn il-modi, fost oħrajn: (1) biki – li digħi hu waqfien (permezz ta' skossi naturali) fin-nifs; (2) hsebijiet qosra – hafna drabi fit-turment imsemmi l-bniedem ma jkollux ħila jgħid hsebijiet irraġunati u twal; (3) ritmu li jaqbel mal-biki u ma' hsebijiet qosra; (4) il-bżonn uman għal sens elaborat u rraġunat li bih jaqbad x'ġara u jirrappreżentah f'ordni logiku; (5) ir-ritmu aktar lajman ta' l-espressjoni ta' dan is-sens f'numru 4. L-inkongruwenza bejn uhud minn dawn ir-reazzjonijiet tixxed l-ironja ġeneral ta' hlejqa li trid issib sens f'dinja kontingenti, u li trid torganizza sens fost reazzjonijiet oħra tagħha. Forsi aktar jista' jingħad, dwar l-eżempju meħud mill-poezija ta' Friggieri, li sens u stil it-tnejn jirriflettu l-bżonn li t-tragiku l-paradossal jiġi espressi, jew jinhakmu bil-kliem u b'xi ordni li jirrappreżentawhom, milli li sens u stil sempliċiment jirriflettu lil xulxin. Huwa evidenti li direzzjonijiet opposti (bħall-biki u l-ispiegazzjoni fi kliem luċidu) fl-espressjoni ta' bniedem li sofra tragedja, jisfaw aktar f'inkompatibilità bejn ritmu wieħed (tal-biki) u s-sens.

4. B'mod ġenerali l-post-strutturaliżmu jifred il-letteratura minn funzjoni ta' rappreżentazzjoni, u jsib kuntradizzjonijiet fit-test li jħottu t-tif'sira u l-istruttura apparentement fissi tieghu. Ghall-iżvilupp mit-teorija strutturalista għal dik post-strutturalista ara A. Jefferson u D. Robey, (edi.), *Modern Literary Theory – A Comparative Introduction*, London, B.T. Batsford Ltd., 1982, pp. 92 – 121.

5. Ara l-interpreazzjoni magħrufa li Lacan jagħmel ta' l-istorja ta' Edgar Allan Poe, *The Purloined Letter*, biex juri li l-veru qatt ma hu ppreżentat. Ibid., pp. 154 – 159.

6. Il-kument magħruf ta' Sartre jirrappreżenta epoka li hi xettika dwar kemm hemm essenza fiha nnifisha li tista' tiġi ppreżentata fi hsieb mistqarr. Ghall-kuntest li fiha jingħad il-kument ara S.E. Stumpf, *Philosophy – History and Problems*, New York, McGraw-Hill, Inc., 1994, pp. 511 – 517.

Fil-poežija l-verità li ma tintlaħaqx bi kliem ċar hi l-avveniment paradossali ta' "tifel li miet qabel twieled". Il-paradoss jisfa fi strofa li ma tistax tgħaqqu f'sens (ghalhekk il-kuntrast rikorrenti bejn element u n-nuqqas ta' realizzazzjoni tiegħu jew tal-funzjoni tiegħu), daqskeemm ma tistax tissinkronizza r-ritmu tas-sintassi u r-ritmu tal-vers. Jista' jingħad li l-endekasillabu jimplika l-bżonn ta' sens elaborat, waqt li r-ritmu sintattiku jindika reazzjoni aktar emottiva (biki?). F'dal-każ il-waqfiet f'nofs il-versi huma paralleli ghall-waqfiet fin-nifs ta' bniedem li ġie mahsud b'avveniment, waqt li xorta qiegħed jipprova jgħaqqad sens shih u elaborat għalihi. Dawn il-kummenti huma meħġjuna mir-ripetizzjoni ta' metafori li jidtentifikaw lill-iben ma' element u man-nuqqas tal-funzjoni tiegħu f'salt. L-istrofa tiffrustra r-regularità fil-qies tal-vers tal-ħdax bħalma tiffrustra l-mistennija tagħna ta' element fis-shuhija tiegħu. Forsi l-aktar eżempju ovvju ta' qrubija bejn l-effett stilistiku tal-vers, il-metafora u s-sens hu: "...int poežija/miktuba għalxejn."

L-identifikazzjoni metaforika tat-tifel mal-poežija ssehh f'vers li bil-pawsa jwaqqaf is-sekwenza. Il-waqfa qasira wara "poežija" thalli l-identifikazzjoni ssehh qabel ma tnejħhi l-valur tal-poežija. B'dal-mod il-vers jaqsam sens li hu komplut, il-metafora tiddefinixxi l-iben b'definizzjoni nieqsa jew li teskludi l-essenziali, u s-sens hu ta' element li jfalli qabel ma jwettaq eżistenza u funzjoni li hu maħluq għalihom.

X'inhu, f'nifs maqtugh fin-nofs, li jirrifletti s-sens ta' "tifel li miet qabel twieled?" Din hi mistoqsija diffiċli li tlaqqaghna ma' problemi epistemoloġiči dwar ir-rappreżentazzjoni: in-nifs, bħala arja dieħla u hierġa, ma għandux forma li tirrapreżenta l-avvenimenti. Iżda l-qbil bejn diżordni partikulari fin-nifs, u diżordni fil-mod kif nistennew li jseħħi twelid; flimkien mal-fatt li kemm in-nifs maqtugh kif ukoll l-espressjoni paradossali "tifel li miet qabel twieled" huma reazzjonijiet li jissieħbu quddiem it-traġedja, huma indiskutibbli.